

Над містом пролітають шматки сірих хмар з постряпаними молочними краями. Їх гонить чередою холодний вітер. Інколи, коли небо набирає рівного брудно-сірого кольору, йде сірий, неврастенічний дощ-осінь.

На перехресті Пушкінської і Комсомольської, якраз на холодному, вогкому протягові, стоїть одинока візницька хурка. Візник Самсон сховався у затишок шкіряної халабуди й дрімає, а рухач хурки, гніда кобила, дивиться вперед – туди, де за гранітним монументом, потім ще десь далі, стоїть її дім. Власне не її дім, лише так вона думала, не відокремлюючи себе від візника Самсона. Гніда кобила змерзла; їй дрижать груди і передні ноги, і тому вона не дрімає, як її господар, а тоскно вдивляється у далекий кінець вулиці.

Підійшли два громадянина в сірих макентошах і зупинилися біля передніх коліс, візник Самсон прокинувся й витягнув на дощ заспану голову.

Гніда повела боками й насторожила вуха; але громадяни не зійшлися в ціні. Тоді вона переставила ноги на друге місце й мотнула головою. За вухами їй муляла мотузьяна поворозка від шаньки й боляче в'їдалася у недавній виразок. Вона вже не їла; їжа була несмачна – пшенична різка з межисіткою, крім того, у неї боліли щелепи. Шаньку слід було б зняти давно, але Самсон зледащів через негоду й боявся вилазити на дощ.

Рвонув вітер. Хурка задрижала, як порожній ящик на трусській гарбі, а гніда поточилася на праву оглоблю й інстинктивно притиснула хвоста. Їй стало ще холодніше. Гострий вітер пронизував немічну шкіру й заганяв вогке повітря в найдальші куточки конячих грудей. І будь гніда чутлива й легкодуха, як то є сентиментальні люди, вона давно б пожаліла себе, і гістерично заплакала б. Справді вона гідна жалю. Ребра її виразно напружились під шкірою, поміж ними темніють глибокі рівчаки. Хребет

зігнувся, згорбився. З-під сіделки лисніє сукровиця з виразки, що не гоїться вже на протязі двох зим. Тонкі, як цівки, ноги пообростали на суглобах великими наростами – знак давньої хвороби. Шия повисла з хомута, як намочена линва. Над очима і по боках перенісся чорніють ями. А хвіст, колись пружинистий і багатий на чорне волосіння, упав імпотентний уподовж закаляних ніг і звис над оглоблями, як зметений віник.

Вірна річ – вона найхудіша коняка у світі!

Імпонує їй убір її, як і вся хурка. Вуздечка, наритники, ліхтарі по боках передка, шкіряна халабуда – усе обідране, полатане, як строкате лахміття безпритульного, що знає не одні плечі, не одного господаря.

Проте гніда байдужа до цієї вбогості, як байдужа і до своїх нечепурних широких копит, що, ніби непомірно великі постолі, закінчують тонкі ноги. Вона лиш думає про затишне стійло; думає вперто, без слів, як думає й в'язень про бажану волю.

Але ось хурка похитнулась на лівий бік, і Самсон зійшов на брук. Над дахами будівель повисли пасма пухнатої туману; ішов дрібний, як із сита, дощ, і на вулиці стояли строгі сірі калюжі. Самсон подивився на небо й вилаявся. Потім для чогось цвйохнув батою і збирався знову ховатися в хурку, коли з-за рогу вулиці вихопилась жінка з дитям і, обходячи калюжі, пішла у напрямку низової частини міста. Тоді він випустив з рук залізні бильця передка, кинувся навздогін і почав умовляти її поїхати додому на його хурці.

Хіба вона того не знає, що у місті гуляє пошесть грипу, і що застудитись у таку годину, тим паче ще дитині, дуже легко, легше, чим вона думає. Хурка ж у нього знаменита! У свій час на ній їздили неабиякі пани, а ще зовсім недавно, днів два-три тому, він возив на ній голову страхової каси. Хай дама дасть йому шість гривень, та ба, він згоден уже

на п'ятдесят, бо у неї дуже мила дитина, і він одним духом приставить її, куди вона скаже.

Він довго ще циганив, поки нарешті жінка пристала на його пропозицію.

Через хвилину ремінні віжки торкнулися худих боків гнідої. Вона напружила груди і шию, щоб рушити з місця, але здеревілі ноги відмовилися коритись її намірам. Тоді в повітрі просвистів батіг, і по ребрах гнідої пробіг гострий вогник. Вона рвонулась уперед, і, слухняна віжкам, повернула ліворуч, за ріг.

Тепер вітер дме у лису обідрану потилицю шкіряної халабуди. Гніда поволі зігрівається. Хоть ноги і болять у суглобах, але приємно пробігтися, ще краще було б пройтися поволі, після довгого стояння на холоді й трохи збунтувати собі кров. Шкода тільки, що на вулиці багато холодних калюж. Їх треба обходити, бо інакше біль у суглобах збільшиться і тоді – не задрімати всю ніч!

Вона біжить лінивим підтюпцем, збиваючись час від часу з продавленої у брукові колії.

Самсон лається:

– П'яна баба! Сором їхати на такій клячі!

Але за містом, коли дорога пішла вгору, гніда починає шкодувати за стійкою на перехресті двох вулиць.

Де це видано бігати на гору? Адже їй нічим вже дихати, і ноги не хочуть підніматися з землі. Не побіжу! Годилося б самому тягати свій драний візок.

Але "сам" не поділяє її думок і ганьбить її ім'ям ледащиці. Замашний батіг знову свистить у повітрі.

По дорозі до стійки щасливий Самсон зустрів ще одного пасажирів. Треба було їхати на вокзал. Гніда хотіла запротестувати: вона дуже зморилась, і їй треба спочити, хоть би п'ять хвилин. Але згадала за батога й покійно напружила стомлені м'язи. Ніщо її не врятує від далекої путі!

А по вокзалі вона спочила. Хурка виїхала з метушливої площі й зупинилась біля великої крамниці. Самсон зник за широкими скляними дверима й довго там барився.

Вона стояла і важко дихала. З її слини здіймались випари й мішались з туманом; голова похилилась набік, майже звисла на повідок; великі чорні очі вкрилися сірою поволокою, а по сухому перенісся збігали сльози.

Згодом вона втишила дихання й знову стала думати про свій дім.

Нарешті вийшов Самсон. Лице йому було червоне, і очі блищали.

Гніда гірко подумала: "Випив і зігрівся, хоть би загубив батога".

Але Самсон дістав добру платню від пасажирів, і був лагідний, навіть ніжний. З незвичайною рухливістю він скочив на передок і сказав:

– Торкай, манушко! Ідемо додому!

І тоді гніда зідхнула з полегкістю й рішуче налягла на віко хомута.

Два горобці пролізли в щілину над дверима й, цвірінькнувши, зникли в теміні, на бантині.

Гніда підвела голову й кліпнула повіками, ніби сказала: добрий вечір! Справді, вона мала рацію так сказати: горобці – її добрі знайомі. Уже кілька років, зимою й восени, вони залітають до неї у житло, щоб переночувати в теплих сідалах. А може то не ті, що прилітали минулого року, може інші? Невідомо! Але вона гадає, що ті самі, бо всі роки, саме в цей час вона незмінно чує одне: рівне привітне цвірінькання. Звичайно так поведуться тільки старі друзі.

Надворі вже вечір, темінь – і дощ не вщух ще й досі. Над солом'яною покрівлею лютує вітер. Гніда прислухається до губатого свисту й думає про горобців. Вони пурхнуть зараз у глибокі солом'яні нори й заснуть. І хай собі дме вітер, йому не розвихрити стріхи! Їм буде затишно й тепло.

Проте вона й сама в доброму теплі. Під ногами суха солома; вікно в стіні затулене старою сірячиною, а повітря невеликої стайні давним-давно зігріте її диханням. У гнідої незлобива душа, і вона забула вже всі кривди, що зазнала на протязі дня. Та й для чого їх пам'ятати? У яслах ще багато мішаниці, та – цур! – решта лишається на ранок. Вона не голодна й тішиться з затишку. Чого ще треба? Задрімати, як і горобці, тихо й спокійно.

Вона заплющила очі.

Але біль у суглобах заважив їй дрімати стоячи. Тоді вона зігнула ноги в колінах і лягла на м'яку соломі. Проте й лежати довго не довелося. Заболіли десь ребра, особливо одно ребро, колись перебите залізними вилами. Давно тому, коли гніда працювала ще на селі, один з її господарів, у великому гніві, покалічив їй бік. Виразки швидко загоїлись, ребро зрослося, але в осінню, лиху негодю, під товстими рубцями прокидався біль і нагадував про людську жорстокість.

Вона знову стала на ноги й знову лягла. На цей раз їй штрикнуло в груди. Це була нова їй хвороба; раніш чогось подібного з нею не траплялося. Вона потягла повітря у ніздрі і раптом почула, що не може дихнути. Щось тверде посунулось з грудей й стиснуло їй горло. Так продовжувалось хвилину, півтори. Нарешті вона зідхнула; біль минув і повіки поволі зімкнулись. Одне, лиш устигла вона задрімати, як увиділось перехрестя Пушкінської й Комсомольської, з тим – хурка, Самсон; вона напнулась, щоб поцупити на гору жінку з дитиною, і прокинулась. І знову десь штрикнуло в грудях.

З весни гнідїй пішов лише сімнадцятий рік, та проте вона вже зовсім стара. Важка праця й злиденні харчі виснажили її передчасно. Колись чітка біла пляма на лобі тепер злилася з сивиною і загубила свої береги.

Найшлася вона в сільській загороді, від чорної робочої кобили і невідомого жеребця. Її мати погуляла в череді, і на другий день уже забула, хто був її коханець. У тій же загороді вона виросла й зазнала втіхи, що дає молодість. Її господар був хмура людина і не звертав на неї уваги, аж поки не пішов їй третій рік. Аж тоді вона впала йому в око і він взяв її, разом з матір'ю на осінню оранку.

Незабаром мати зійшла з двору, і відтоді гніда сама почала обробляти господарство. Так продовжувалось чотири роки. За цей час вона в матеріла, з лошати стала чепурною кобилою, і помирилась на тому, що праця – це її обов'язок і що в усьому треба коритися господареві. Але на п'ятий рік її господар, за старим хижим звичаєм: торгувати на гроші абсолютно незалежною в природі твариною продав її своєму сусідові.

Як на думку гнідої, великих змін від цього не трапилось. Хіба що стайня стала трохи більша та новий господар був трохи веселіший.

У цьому дворі вона працювала два роки, поки, одного разу, не підірвалася на возовиці. Тоді її знову продали; і хоч по справедливості

вона належала тільки самій собі й природі, нею став володіти й тиранити якийсь міський візник.

Що й говорити, праця стала значно легша; гнідїй уже не доводилось тягати важкої борони, чи їздити під далеку хуру. Але за те її примушували ввесь час бігати. До цього вона не звикла. Бувши селянкою, вона добре розуміла помірну ходу й вважала, що ходити повагом корисно для здоров'я. Іншої думки був візник; йому треба було, щоб його раб, гніда кобила, ходила підтюпцем і погоджувала свій конячий світогляд з його людськими потребами. І щоб перевиховати її з мамулуватої селянки на культурну візницьку коняку, він купив спеціального батога з помірними, круглими ґузами.

Приймаючи цю науку, гніда часто згадувала село й шкодувала за розхряпаним возом. Візник був п'яничка; у дні його веселощів, він був особливо лютим і щедрим на свій батіг. Їй хотілось тоді бігти кудись у степи й сховатися від свого господаря й міського грюкоту у розлогій балці. Та на її щастя він скоро збанкрутував і перепродав її візникові Самсонові – останньому господареві гнідої.

Як сказав колись Самсон – а гніда навчилась розуміти людську мову ще змалку – вона годує всю його сім'ю. Він в міру лагідний і строгий. Правда, інколи він б'є її й зневажає, але вона розсудливо ставиться до цих кривд і не гнівається на нього.

У його дворі вона живе вже сьомий рік; тут же знемічніла й стала шкапою, що оце лежить на прим'ятій соломі.

Раптом вона стала на ноги. Їй знову ввиділись широкі скляні двері й червоне господареве лице. Але притамований свист вітру нагадав їй, що вона в стайні; вона знову підігнула коліна й незабаром заснула.

Ранком Самсон посварився з дружиною, і був у дразливому настрої. Він прийшов у стайню, коли гніда ще лежала. Лишок паші в яслах став причиною його гніву. Він пхнув гніду в бік і вилаявся:

– Ич, стерво, перебирати стала!

Але та не образилась. Буває ж людина не в собі! Інколи слід дарувати образу. І хоч він тиран і насильник, але він кращий за трьох попередніх господарів, і вона його любить. І замість лихої думки, вона лиш з гідністю ляснула вухами.

– Ні, Самсоне, стара вже я – лишила ту пашу на ранок, та не здужала встати.

III

Старість, у всіх обставинах, повна трагічного змісту. Невідомо відкіль приходять хвороби і невпинно, як шашелі, розточують тіло.

З тої ночі в гнідої вже не переставало боліти в грудях. Працюючи, вона щохвилини відчувала свою хворобу і прикладала всіх зусиль, щоб згадати за її первісну причину. Але дарма, у минулому не було нічого такого, як то наприклад залізні вила, на які вона посиалась в думках, коли починало боліти ребро.

З того ж часу вона стала нездатною до швидкої їзди. Дивись, перебрала двічі-тричі ногами, а в грудях вже шпигають голки й упоперек горла виростає тверда ґуля, що заважає зідхнути. І будши з природи щирою до праці, вона стала віддавати перевагу стійці.

Одного разу вона везла двох пасажирів. Як і звичайно, вона ледве хапала в ніздрі повітря, і їй туманилось в очах. Пасажири розмовляли між собою, і один з них сказав:

– Ми поспішаємо до соціалізму.

Саме тоді Самсон цвйохнув батоном і шарпнув віжками. Гніда зрозуміла, що соціалізм десь близько, за трьома-чотирма поворотами й напнула шию, щоб поспішити до цього благословенного місця, бо їй таки кортіло зідхнути на повні груди і спочити.

Справді, незабаром Самсон зупинив її й пасажири встали. Зупинка була до речі, бо в гнідої вже зааніміли ноги в суглобах, і хай той соціалізм трохи далі, вона упала б на брук.

Радість річ умовна; її завжди треба розглядати на тлі лиха. Гніда стояла, вільно дихала й думала, що в цю хвилину вона найщасливіша коняка в світі. Перед тим вона була дуже зморена, у спочинкові їй убачався порятунок, і коли вона його дісталась, зазнала радості чи не найбільшої за все своє життя.

Тоді вона полюбила слово соціалізм і в його звуках відразу об'єднала всі приємні речі, стійку, смачну пашу, стійло, привітливі Самсонові слова.

У слушний час, при точному збігові думок і обставин упало те слово в вуха гнідої, і скоро до його берегів стали прибиватися усі її бажання та явища в природі й поміж людьми, що на її конячу думку були корисні, чи давали радість тим, кого вона знала. Невдовзі по тому дневі, Самсон віз пасажирів на вокзал. Та скоро, на другому кварталі гніда стала приставати в бігові. Пасажири нервувались і штовхали Самсона в спину, бо їм треба було поспішати до поїзда. Той ляскав батоном, але візок просувався уперед із скорістю гончарської кучі. Нарешті, пасажири зустріли другого візника, і пересіли на його хурку. Тоді лютий Самсон зліз з передка й почав бити гніду сукуватим пужалном. Але вона вже не думала, як то було раніш, коли він скінчить катування, коли батіг йому випаде з рук? – а лиш зідхала: незабаром я дістануся до соціалізму! І коли Самсон не в міру розгніваний на пасажирів, що пересіли на іншу хурку, продовжував її бити більше того, що було передбачено візницькою

етикою, вона тужила: і коли вже буде той соціалізм! Так само вона думала тепер і про горобців; солом'яні нори під бантиною були для них уже не затишною ночівлею, а пахучим, теплим і радісним соціалізмом.

Звичайно, її господар, візник Самсон, не помітив цієї зміни в її думках та світоприйманні, як і не помітив її недавньої хвороби. Тут бракувало мудрості читати конячі думки. Проте гніда не шкодувала; їй відома була його звичка втручатись до її справи, і вона боялась, що він примусить її думати по старому. Що ж до хвороби, то він думав, що гніда хворіє лиш на ледарство, і саме з тої ночі, коли їй уперше штрикнуло в грудях, він став злим до неї, і мало не щодня зневажав її брудною лайкою та нелюдським побоєм.

Однаке, ці його заходи не вплинули на гніду; їй не побільшало сил і хода її не стала швидша. Він сам признав це, і одного разу сказав своїй дружині:

– Годі! Продам хурку й піду в партію, бо ця шкапа незабаром нас зрадить.

IV

Гніда виїхала з свого двору й повернула в вузький провулок передмістя, що веде до залізничного переїзду. За десять хвилин вона була вже в місті.

Випав перший сніжок. Вулиця, що нею їхати з вокзалу до центру міста, побіліла й змінила свій звичайний вигляд на вигляд чепурно прибраної дівчини. Повітря було чисте від пилу й насичене ніжною вогкістю перших сніжинок. Голе гілля каштанів знову прикрасилось у багаті білі шати й злегка тремтіло від вуличного руху.

Гніда йшла поволі. На дузі у неї калатав срібний дзвінок.

Незабаром, назустріч стали попадатись селянські підводи, що поверталися з базару. Більшість їхало на санках, дехто ж, обачливо – возом. Коні були брудні, нечищені, в обідраних мотузяних наритниках, проте – ситі й бадьорі.

Минаючи їх, гніда стала згадувати свою молодість, вузькі вулички з наметами снігу, загороду й колодязь на майдані, куди її гонили взимку на водопій. У протилежність людям їй стало радісно від спогадів про минуле, і цю радість вона прилучила до соціалізму.

На розі площі Комунарів їй перетяв путь великий людський натовп, що йшов у напрямку металевго заводу. Поперед усіх важно виступали двоє робітників, тримаючи в руках високе дрюччя з широкими червоними прапорами.

Тоді Самсон поспішно зупинив її і виліз з саней, щоб затулити їй очі.

Гніда не любила й боялася червоного кольору. За перших днів революції, коли вона була ще на селі, її господареві випав жеребок везти нову владу до міста. Щоб відзначити в якийсь спосіб цю урочисту подію, йому порекомендували вплести в гриву гнідої червоних кісників. Він пристав на це й, буди нерозсудливим, уквітчав її мало не половиною доччиної спідниці. Та один з кісників, що був вплетений в чілку, впав їй на чоло, і всю дорогу до міста й назад у село болюче мулив їй в око. Потому, мало не два тижні вона недобачала зовсім.

Другого разу – Самсон найнявся їхати у весільному поїзді й прибрав її боярськими покрасами. І на цей раз червоний колір завдав їй лиха. Покраси були зав'язані туго, біля самої шкіри, і у гнідої цілий вечір, а потім і ніч щеміла шия.

Відтоді вона думала, що в червоні стрічки, прапори – загалом у все червоне втілилась якась жива сила, що здатна коїти їй лихе.

Нарешті натовп пройшов і Самсон знову сів у сані. Гніда сторожко підвела голову й підозріло глянула вбік маніфестантів. Та раптом їй здалося, що один з прапорів випростав свої крила і стрімголов повертається назад. Тоді вона, повна остраху, збочила на пішохід, перевернула хурку і впала на передні ноги.

Незабаром Самсон полагодив свій повіз, і гніда знову простувала по широкій вулиці. Тепер вона трохи шкандибала. Той прапор, безперечно, притаює в собі щось вічно кривдне, коли й на віддаленні поранив її йогу. Проте вона здатна відразу забути про червоне, хай би тільки занишкнув їй біль у коліні! Але подерта шкіра не вгавала щеміти.

Вона притишила ходу й пішла обережно, уникаючи підставляти пошкоджену ногу під вагу всього тіла. Їй було відомо, що ніхто – ні Самсон, ні хтось інший – не захоче клопотатися біля її ніг. Адже нема тієї думки в людей – пожаліти коняку. Ще вчора тільки вона підслухала розмову поміж візниками, де говорилося, що в одного з них ситий чорний кінь, що ходив у його в хурці, зламав собі ногу. Усі журилися лихом візника, усі боліли за нього, висловлювали йому своє співчуття, хоч він був цілком здоровий і нічим не ушкоджений, і ніхто не спромігся сказати ані слова жалю про безщасного чорного коня. Що й казати, люди – погордливі й самолюбні; їм образливо прирівняти до себе тварину, і гніда, як і їй подібні, мусить удовольнитися лише ніжністю свого власного серця.

Та Самсон і справді не помітив її каліцтва, йому таки добре дісталось, коли він падав з хуркою на пішохід, і власний біль у плечі заступив все інше. Лютий з конячих дурощів, він частував гніду добірною лайкою та бачучи ще, що вона притишує ходу, зовсім оскаженів і почав управлятись замашним батогом.

На стійку вони приїхали запізно. Вже кілька візницьких хурок вишикувались у довгу вервечку і чекали на заробіток. Самсон і гніда стали у чергу восьмими.

Та проте довго відпочивати не довелося. Поки Самсон привітався з товаришами та полагодив шаньку, черга зменшилась мало не наполовину. Невдовзі потому вони вже дісталися чільного місця.

У той день гніда багато працювала. Спочатку вона возила товстого громадянина на базар, потім того ж громадянина й довгі залізні прuti – на околицю міста; пізніше – перекупку з битими птахами, знову двох товстих громадян, бабу в чорному плисовому салопі, що їздила до страхової каси одержувати допомогу, і наприкінці сердитого міліціонера, що справляв у район п'яного задираку.

Вона тупала тоді по знайомих вулицях і завулках міста і не пізнавала їх. Їй боліло коліно, боліло в грудях, пересохло в роті. А найбільше її мучила спрага. На цей раз тихе її серце мало уразливу причину обурюватись на Самсонову легковажність; той забув ранком дати їй води.

По обіді став танути сніг, брук оголився, і вона зовсім знесиліла; натоді потреба соціалізму стала пекучою.

Та аж над вечір Самсон дав їй спочинок і, підобідуючи втретє, згадав, що вона й досі не пила води. І вони поїхали ще до водоперегінної будки.

Там, біля корита, гніда здибала вороного жеребця. Він стрів її покликливим іржанням, що, правда, відразу ніяково вщухло, коли він добачив її старість і вбогість. Та вона не звернула уваги на гаряче залицяння, як і на раптову образливу мовчанку. Їй перед очима був уже соціалізм; їй хотілось пити, пити, пити. Лиш удовольнивши спрагу, вона глянула в слід биндюгові й згадала, що ні замолоду, ні пізніше їй не пощастило зазнати радощів кохання. Одного разу, коли вона перебувала ще в дворі свого першого господаря, її так само стріли інтимним покликом. То був стрункий жеребець, з розкішною золотою гривною й бистрими очима. Вона побачила його на громадській леваді, спопелила собі серце, і від того дня перестала їсти, пити.

Та втрутився до цієї справи її господар і заборонив їй побиватись далі. Він якось ткнув її ногою в бік і промовив:

– Не дурій! Он, по весні, у мене сіянки чотири десятини. Не рада тобі з черевом ходити.

І вона скорилася, пригоїла своє кохання, бо у всьому залежала від свого господаря.

Цей спогад, певна річ, прокинувся випадково, і не зустрінь вона того жеребця біля корита, ніякі думки про любов не завіялись би в її старечий мозок. Їй давним-давно припишкли всі побудники, що замолоду бунтували кров.

Незабаром Самсон відчув утому, і поклав собі негайно повертатися до передмістя. Ця його ухвала втішила гніду, бо та дуже змерзла після холодної води і воліла зігрітися в своєму стійлі.

V

Вона лежить у стайні зовсім немічна. До старих хвороб приєднався ще й кашель. Це вона застудилася три дні тому біля водоперегінної будки.

Їй здається, що скоро вона одубіє, що вже не вздрить більше ні двору, ні хурки, ні міста. І тому думки рясними купами поспішають ще раз пройтися по її змученому мозкові, улаштувати останній парад. Інколи вони гублять свою етерну прозорість і набувають потворних форм реальних речей; інколи, ясні й слухняні, плинуть рівно одна за другою, мов би наполохані, мовчазні діти.

Ось до неї підступилися сумніви, і вона собі проказує:

– Я багато чула про революцію. Усі, хто сидів тільки в моїй хурці, вимовляли це слово. У одних воно вихоплювалось з піднесенням, з великою радістю, у других – з сумом, а інколи й зі злістю. Але мені так і не пощастило дізнатися – що саме вони вживали тим мінливим словом? Я ще часто чула, як Самсон говорив своїм товаришам: о, дивіться, революція іде! Я піднімала тоді голову, щоб роздивитись на неї добре, але крім людського натовпу, що без діла сновигав по місту, я ніколи нічого не бачила. Проте, звірюся на Самсона – революція існує, і я її недобачила. Я маю тільки двоє очей, і хай буде так, як він говорить. Та, однак, я ніколи не пристану на його думку, що наче б то від тої революції поширився світ, помножилось радощів і стало красніше життя. Я нічого про те не знаю. Навпаки, саме з того часу, коли стали твердити те слово, моє життя позлиднішало. Я почала старіти, хурка стала важкою, а Самсон загубив свою звичайну привітність до мене і обернувся на тирана. Чи мо' я знову чого недобачила? Мо', революція то є річ виключно людського споживання? Га? Я б хотіла це знати.

І вона припинила на якийсь час думки, підвела голову і, вдивляючись у тоненьку пелюстку сірого світла, що ледве пробивалася в затулене вікно, чекала відповіді.

Але раптом над головою закалатав срібляний дзвінок, що за останні роки змучив їй вуха. Потім заіржав жеребець раз, удруге, і вона побачила себе біля водоперегінної будки. "Як я сюди дісталася? – промайнуло їй. – Їхати додому, в стайню!" Та однак будка вже зникла, натомість перед її очима замаячили червоні прапори; і вона настовбурчила вуха, сіпнулася назад і, як три дні тому, упала на пішохід. Тоді несподівано десь узявся Самсон. Він зняв з дуги срібляний дзвінок і почав калатати над її вухом. Від цього знявся неймовірний галас; він полонив собою голову, груди і здавалося от-от порве її тіло на дрібні шматочки.

Та згодом зник і Самсон, поволі ущухав і галас.

Тоді вона вдруге підвела голову, побачила вже знайомий промінь світла у вікні і здивувалася, що вона знову в стайні. Проте, інак не могло

й бути. Адже і Самсона немає в дворі. Він ще ранком заходив до неї в стайню і сказав їй, що через неї – саме через те, що вона не хоче вставати – він іде до кума на весь день, щоб там запити своє горе. Нема тут і дзвінка; він разом з дугою й хуркою стоїть десь у повітці. Очевидно, це були чийсь жарти; хтось надіслав оті страхіття, щоб пополохати плоху коняку.

І вона знову взялася за старе:

– Що правда, я дістала від революції кінську облікову карту. Але вона мені без діла, і від того світ мені не покращав. Проте, сподіваюся, що і в цьому вбачалася людська користь; мені ж бо добре відомо, що моє життя так до картки, як і після неї було однаково рівне – тяжке. Ні, я не знаю революції!

І в цій хвилині їй здалося, що вона не так прожила свої сімнадцять років. Їй спала на думку неповоротна юність. То був час, повний золотих радощів. Здавалося, що таким мусіло б бути й усе життя. Так де ж там? Незабаром на її ніжному писку замуляла обротька і поневолила всі її бажання; вона стала наймичкою, невільною в своїх вчинках конякою, рабом.

І десь, у глибокому закутку її конячої душі заворушився запізнілий протест і, уже безсилий чинити, вилився в першу жалісливу сльозу.

Але скоро вона вгамувала цю нудьгу й, стривожена спогадами про далеку юність, почала мріяти про соціалізм. Однак на цей раз він не набирив тої конкретної форми, як то бувало раніш, коли вона тупала по вулицях міста. Тоді вона знала, що соціалізм то – спочити на стійці, чи напиться води, нині ж – у неї безліч принадливих образів, що ледве оформлюються в невиразні бажання. Їй увижається зелене поле, росяна трава, товариство подруг і добрий вітер, що чеше їй гриву. Тут же їй хотілося думати, що вона вільна ходити по степу, як їй того здумалось би, і що на кожний її подих озивається сонячний соціалізм.

Так вона мріяла довго, поки підступився кашель і струснув її тіло. Тоді у неї випали всі думки з голови і вже більше не поверталися назад. За мить їй потемніло в очах і закрутилась голова. Їй здалося, що вона піднеслась на гребінь високої хвилі, потім гойдливо спустилась униз, і коли дісталася того гребеня вдруге, то вже побачила перед собою глибоку чорну прірву. Вона пірнула туди стрімголов, і від бистрого лету їй завмерло дихання.

По годині вона одубіла.

А надвечір до стайні знову зайшов Самсон. Він ткнув ногою холодний тулуб і сказав:

– Несовісна коняка, здохла таки!

Потім нахилився, зняв з неї вуздечку, і голосом, повним розпуки, додав:

– Тобі тепер лиха мало, мені ж – хоч на гілляці вішайсь!